

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ І ЗАСТОСУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ НОРМ: ЗБІРНИК СТАТЕЙ УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ, ПРИСВЯЧЕНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА П. О. НЕДБАЙЛА. 29-29 БЕРЕЗНЯ 2008 Р. – ЛЬВІВ: ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА, 2008. –

С. 79-81.

ОФІЦІЙНЕ ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ І ЗАКОНІВ УКРАЇНИ КОНСТИТУЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ

Цимбалістий Т. О.

Юридичний факультет

Тернопільського національного економічного університету

Конституція держави регулює різні аспекти суспільного і державного життя. Проте таке регулювання носить, як правило, загальний характер, що не виключає неодноманітного застосування її положень, а також виникнення з цього приводу спірних ситуацій. Тому виникає потреба у конкретизації конституційних норм. Це здійснюється шляхом тлумачення Конституції, а також законів держави. Відповідно до п. 2 ст. 150 Конституції України, а також п. 4 ст. 13 Закону “Про Конституційний Суд України”, офіційне тлумачення Конституції і законів України є функцією Конституційного Суду України.

Конституційний Суд України є єдиним органом, що уповноважений здійснювати офіційне тлумачення Конституції і законів України. Це не виключає можливості здійснення Верховною Радою України неофіційного тлумачення законодавства України, але таке тлумачення не матиме юридично обов’язкової сили. Разом з цим, Верховна Рада свою позицію щодо розуміння положень Конституції і законів України може висловити при прийнятті відповідних законів, хоча формально така діяльність не є тлумаченням.

Суб’єктами права на конституційне подання з питань офіційного тлумачення Конституції і законів України є Президент України, не менш як сорок п’ять народних депутатів України (підпис депутата не відкликається), Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховний Суд України, Ка-

бінет Міністрів України, інші органи державної влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування.

Суб'єктами права на конституційне звернення з питань офіційного тлумачення Конституції і законів України є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи.

Підставою для конституційного подання щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України, згідно з ст. 93 Закону, є практична необхідність у з'ясуванні або роз'ясненні, офіційній інтерпретації положень Конституції України та законів України.

Для фізичних і юридичних осіб підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (ст. 94 Закону). Слід визнати, що така вимога закону звужує можливості фізичних і юридичних осіб для захисту своїх прав у Конституційному Суді України, адже для цього їм необхідно довести наявність неоднозначного застосування положень Конституції або законів України.

Як свідчить практика діяльності Конституційного Суду України, здійснення офіційного тлумачення Конституції та законів України є найбільш затребуваним його повноваженням. Підтвердженням цього є те, що переважна більшість (83, 9 % станом на 1 листопада 2006 р.) отриманих Судом конституційних подань і конституційних звернень стосувалися саме надання офіційного тлумачення Конституції та законів України [1, с. 47].

Існують різні думки щодо спрямованості тлумачення: одні вважають, що воно зводиться до з'ясування змісту закону, інші – до з'ясування смислу закону, треті – до розкриття думки законодавця, четверті – до розкриття волі законодавця. Очевидно, що при офіційному тлумаченні Конституції і законів орган конституційної юстиції повинен враховувати всі ці аспекти, хоча з'ясування

волі законодавця можна сприймати і як узагальнення названих напрямків тлумачення.

Конституційний Суд України не повинен обмежуватися лише дослівним текстом норми, а оцінювати її контекст, а також місце в загальній системі конституційних норм. При цьому будь-яка конституційна норма повинна інтерпретуватися таким чином, щоб уникнути суперечностей з іншими нормами Конституції, оскільки всі її елементи знаходяться у взаємовідношенні і виконують свою роль в межах однієї системи [2, с. 8].

При тлумаченні Конституції і законів України Конституційний Суд України не може змінювати їх норми. Його завдання полягає лише у роз'ясненні, інтерпретації відповідних положень. Це правова аксіома. Разом з цим Конституційний Суд, опираючись на закон, використовуючи механізми тлумачення і аналогії може заповнити те, що залишилось за межами закону чи іншого правового акту. В даному випадку суд, констатує волю законодавця з даного кола питань, вимушений або застосувати схожу норму (аналогію закону), або при вирішенні справи виходити із загальних принципів законодавства (аналогія права) [3, с. 159]. Тим самим рішеннями Конституційного Суду нерідко фактично створюються нові норми, що заповнюють прогалини Конституції, впливають з її політико-правової логіки [4, с. 78].

З питань офіційного тлумачення Конституції і законів України Конституційний Суд України ухвалює рішення, які є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскаржені (ч. 3 ст. 150 Конституції України).

Проблемою сучасного конституційного права є визначення правової природи рішень Конституційного Суду України в справах про офіційне тлумачення Конституції і законів України. Без сумніву, акти Конституційного Суду України є правовими актами, адже приймаються вони органом, спеціально на те уповноваженим Конституцією, з дотриманням встановлених форми і процедури, є обов'язковими до виконання на території України. Що ж до можливості розуміння актів Конституційного Суду України як актів нормативно-правових, то

слід мати на увазі, що в теорії права під останніми розуміють письмові документи, що встановлюють, змінюють, припиняють чи конкретизують норми права [5, с. 192; 6, с. 342]. Це дає підстави говорити про нормативно-правову природу рішень Конституційного Суду України в справах про офіційне тлумачення Конституції і законів України, адже таке тлумачення і є способом конкретизації їх норм.

Однак акти тлумачення Конституційного Суду України не можуть розглядатися як самостійні джерела права. Слід погодитися з думкою про те, що вони є інтерпретаційними актами, мають допоміжний характер і можуть бути застосовані лише у зв'язку із застосуванням відповідної норми [7, с. 14].

П. О. Недбайло, розглядаючи правову природу актів офіційного тлумачення (він їх вперше почав називати інтерпретаційними актами), вважав їх окремим - поряд з нормативними та індивідуальними актами – різновидом правових актів [8, с. 60]. Продовжуючи його думку аналогічно можна визначити і правову природу актів Конституційного Суду України.

Акти тлумачення Конституційного Суду України тісно пов'язані з Конституцією чи тими законами, які були предметом офіційного тлумачення. В певному сенсі вони є їх складовою частиною. Застосування відповідних норм на практиці здійснюється відповідно до позиції органу конституційної юстиції з відповідного питання. Це очевидно, адже рішення Конституційного Суду з питань офіційного тлумачення, як і інші його рішення, є обов'язковими до виконання усіма суб'єктами національного права.

На відміну від рішень про конституційність, рішення Конституційного Суду про офіційне тлумачення Конституції і законів України не тягне втрати юридичної сили будь-якими актами чи їх окремими положеннями. Але воно може стати підставою для судового оскарження в судах загальної юрисдикції конкретних рішень, дій, якщо при їх винесенні дані органи чи посадові особи керувались неправильною інтерпретацією своїх повноважень, які суперечать офіційному тлумаченню, яке дав Конституційний Суд України.

Таким чином, рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення Конституції і законів України, як і взагалі акти органу конституційної юстиції України, мають складну правову природу. Без сумніву, вони є правовими актами, у випадках, передбачених законодавством, мають нормативний зміст, проте не є нормативно-правовими актами в повному розумінні цього поняття. Саме тому вони є окремим, спеціальним різновидом правових актів, а також допоміжним джерелом (формою) права і частиною національного законодавства України.

Використані джерела:

1. Домбровський І. Конституційний Суд України: початок нової каденції // Вісник Конституційного Суду України. – 2006. - № 5-6.
2. Эбзеев Б. С. Толкование Конституции Конституционным Судом РФ: теоретические и практические проблемы // Государство и право. – 1998. - № 5.
3. Тесленко М. Судебный конституционный контроль в Украине. – К., 2001. – 344 с.
4. Митюков М. Вопросы парламентского права в решениях Конституционного Суда РФ // Проблемы парламентского права в России. – М, 1996.
5. Юридична енциклопедія: В 6 т. Т. 4 / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: “Укр. енцикл.”, 2002.
6. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006.
7. Гергелійник В. А. Правові проблеми становлення і функціонування конституційної юстиції України: Автореф. дис... канд. юрид. наук. - К., 2000.
8. Недбайло П. Е. Применение советских норм права. – М., 1960.